

УДК 339.56(4+477)

Карпова А.О.
студентка*Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара***Більська О.В.**

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки та управління національним господарством
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ В ЄС І АДАПТАЦІЯ ДО НЬОГО УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано розвиток державного регулювання зовнішньоторговельних відносин у високорозвинутих країнах ЄС. Проаналізовано зарубіжний досвід зовнішньоекономічної діяльності і можливість застосування його в Україні. Виявлено загальні тенденції і закономірності в розвитку зовнішньоекономічної діяльності, особливості його здійснення в окремих країнах, порівняння вітчизняної практики по організації ЗЕД з розвиненими країнами. Використання розробок дозволить інтенсифікувати процес адаптації практики регулювання експортно-імпортних операцій.

Ключові слова: зовнішньоторговельна діяльність, державне регулювання, Україна, ЄС, деструкції, адаптація.

Карпова А.А., Бильская О.В. ВНЕШНЕТОРГОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭКСПОРТНО-ИМПОРТНЫХ ОПЕРАЦИЙ В ЕС И АДАПТАЦИЯ К НЕМУ УКРАИНЫ

В статье обосновано развитие государственного регулирования внешнеторговых отношений в высокоразвитых странах ЕС. Проанализирован зарубежный опыт внешнеэкономической деятельности и возможность применения его в Украине. Выявлены общие тенденции и закономерности в развитии внешнеэкономической деятельности, особенности его осуществления в отдельных странах, сравнение отечественной практики по организации ВЭД с развитыми странами. Использование разработок позволит интенсифицировать процесс адаптации практики регулирования экспортно-импортных операций.

Ключевые слова: внешнеторговая деятельность, государственное регулирование, Украина, ЕС, деструкции, адаптация.

Karpova A.O., Bilskaia O.V. FOREIGN TRADE REGULATION OF EXPORT-IMPORT OPERATIONS IN THE EU AND ADAPTATION TO UKRAINE

In the article the development of state regulation of foreign trade relations in the highly developed EU countries. The article analyzes foreign experience in foreign trade and the possibility of using it in Ukraine. Found overall trends and patterns in the development of foreign trade, especially its implementation in individual countries, comparing national practices in the organization of foreign trade with developed countries. The use developments will intensify the process of adapting management practices esportno-import operations.

Keywords: foreign trade activity, government regulation, Ukraine, EU, degradation, adaptation.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток світового господарства характеризується поглибленням і зміцненням міжнародних зв'язків. Економічні відносини країн стають усе більш вагомими у житті та економіці окремих держав. Зовнішньоекономічна діяльність здійснюється державою у ході реалізації нею зовнішньоекономічної політики, спрямованої на регулювання економічних взаємовідносин з іншими країнами. Проведення такої політики передбачає визначення цілей держави у зовнішньоекономічній сфері в цілому, зокрема щодо груп країн і окремих країн, а також вироблення методів і засобів, за допомогою яких цих цілей буде досягнуто. У зв'язку з цим з боку суб'єктів економічної діяльності виникає потреба в аналізі особливостей процесу міжнародної торгівлі і факторів, що впливають на її кінцевий результат для кожної зі сторін. Тому виникає необхідність визнання найбільш оптимальних умов зовнішньоекономічного контакту як з погляду експорту, так і імпорту. Процес змін, що спостерігається в даний час в Україні, проники в усі сфери економічного життя. У цих умовах експортно-імпортні операції стають однією з основ товарного обігу в Україні і джерелом валютних надходжень організацій-резидентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем зовнішньоекономічної діяльності та можливості застосування зарубіжного досвіду в Україні знайшли відображення в наукових працях відомих учених-економістів. У роботах О. Алімова [2], Л. Пісьмаченко [8], Ж. Зосимова [5] та В. Тарасевича [9] розглядається досвід державного регулю-

вання зовнішніх економічних відносин у країнах із розвинутою ринковою економікою та характеристика міжнародно-правового регулювання зовнішньоторговельних відносин. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності висвітлено у роботах О. Гребельника [3] та Т. Курило [6]. Нетарифне регулювання в країнах ЄС розглянуто у працях Т. Мельника та К. Пугачевської [7], а також особливості зовнішньоторговельної політики України в сучасних умовах досліджено в роботі А. Гури [4].

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у: здійсненні аналізу зовнішньоекономічних операцій і необхідності їх проведення в національній економіці; вивченні механізму регулювання експортно-імпортних операцій та проведенню аналізу регулювання експортно-імпортних операцій в ЄС та Україні; опрацюванні досвіду державного регулювання зовнішніх економічних відносин у країнах ЄС.

Виклад основного матеріалу. Економічні відносини країн стають усе більш вагомими у житті та економіці окремих держав. Серед різноманітних форм зовнішньоекономічної діяльності історично першою та переважаючою є міжнародна торгівля, тобто міжнародний обмін продуктами й послугами. За напрямком товарного потоку операції у міжнародній торгівлі поділяються на експорт та імпорт.

Експорт (експорт товарів) – це продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в не грошовій формі)

з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів. При цьому термін реекспорт (реекспорт товарів) означає продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення за межі України товарів, що були раніше імпортовані на територію України [1].

Імпорт (імпорт товарів) – це купівля (у тому числі з оплатою в не грошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктах господарської діяльності товарів з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами [1].

Зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [1].

Зовнішньоекономічні операції, які скріплюються зовнішньоторговельними угодами, – це експортно-імпорتنі операції, які мають матеріально-речову форму [3, с. 356].

У сучасній світовій економіці швидко розширення зовнішньоторговельних зв'язків держав, яке відбиває процеси поглиблення міжнародного поділу праці, обумовило розвиток і вдосконалення зовнішньоторговельної політики. Важливим фактором формування зовнішньоторговельної політики країн в посткризовий період стало загострення міжнародної конкуренції. Оскільки тарифний захист національних ринків обумовлений угодами, підписаними в рамках СОТ, країни все більше використовують нетарифні інструменти регулювання, які постійно ускладнюються і модифікуються. У таких умовах питання розробки та реалізації адекватної національної торгової політики, яка б дала змогу формувати конкурентоспроможний експортний потенціал держави і підтримувати на належному рівні експортну та імпорتنу безпеку, набуває особливої актуальності [4, с. 244].

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється за допомогою таких методів:

- тарифні (економічні);
- нетарифні (організаційно-адміністративні).

Тарифні (економічні) методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності являють собою комплекс заходів державного регулювання за допомогою митних тарифів. Тарифне регулювання виконує дві функції, а саме протекціоністську – захист вітчизняних товарів і послуг від іноземної конкуренції; фіскальну – поповнення державного бюджету. Мито являє собою грошовий збір чи податок, який держава бере з товарів, власності та інших цінностей при перетині кордону України.

Протекціоністська функція мита проявляється в тому, що мито розглядають як різновид податку, який призводить до подорожчання імпортованих товарів, збільшення вартості імпортованої продукції, як наслідок, що створює сприятливі умови для виготовлення та реалізації аналогічної продукції національними товаровиробниками. Протекціоністська функція митних тарифів спрямована на збереження високих ставок мита на імпорт товарів текстильної, шкіряної, взуттєвої промисловості, електротехнічного машинобудування тощо. Як наслідок – сировина імпортується за низькими ставками мита, напівфабрикати – за вищими, готові вироби – за найвищими. Обкладення митом імпортованої продукції забезпечує надходження коштів до державного бюджету, таким чином мито виконує фіскальну функцію [9, с. 89-90].

Нетарифні (організаційно-адміністративні) методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності являють собою комплекс заходів обмежено-заборонного порядку, що перешкоджають проникненню іноземних товарів та послуг на внутрішній ринок країни. Нетарифні обмеження являють собою заходи прихованого протекціонізму, мають характер адміністративного (силового) регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Метою нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є покращення (погіршення) конкурентних умов в імпортуючій країні та захист національної економіки, охорона навколишнього середовища, здоров'я населення, моралі, релігії і національної безпеки.

Сучасна зовнішньоторговельна політика – це система заходів, що спрямовані на досягнення економікою даної країни певних переваг на світовому ринку й одночасно передбачають захист внутрішнього ринку від конкуренції іноземних товарів. Комплекс заходів зовнішньоторговельної політики нашої держави включає: митно-тарифні інструменти та нетарифне регулювання. На сучасному етапі Україна вже гармонізувала митний тариф з нормами Світової організації торгівлі. У процесі вступу до СОТ Україна взяла зобов'язання щодо приєднання до 16 секторальних угод та ініціатив, більшість з яких передбачають нульову ставку ввізного мита. Офіційний торговельний режим України на сьогодні досить ліберальний. Відповідно до чинного законодавства в Україні за способом нарахування застосовуються адвалерне, специфічне, комбіноване та змішане мита. Стійкою тенденцією в зовнішній торгівлі України протягом останніх років є посилення ролі нетарифного регулювання у забезпеченні захисту внутрішнього ринку. Проблемними питаннями у цій сфері залишаються недостатньо врегульоване використання кількісних обмежень в зовнішній торгівлі, надмірно складний режим ліцензування імпорту, прогалини в законодавстві щодо технічного регулювання імпорту тощо [6, с. 156].

Відповідно до законодавства України можуть застосовуватися й інші форми державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності – використання спеціальних імпорتنих процедур, запровадження спеціальних економічних зон та інших спеціальних правових режимів, застосування спеціальних санкцій за порушення законодавства про зовнішньоекономічну діяльність.

Щодо зовнішньоекономічного регулювання в країнах ЄС, то становлення та розвиток державного регулювання зовнішньоекономічних відносин у країнах ЄС пройшли значний еволюційний шлях. Протягом декількох століть у країнах ЄС з урядової ініціативи здійснювалися заходи, спрямовані на регулювання відносин у сфері міжнародної торгівлі. Зважаючи на те, яке місце нині посідають ці країни на світовому ринку, можна зробити висновок, що їхні методи регулювання зовнішньої торгівлі є досить ефективними і постійно удосконалюються [5, с. 158].

Упродовж останніх десятиліть процеси інтеграції та глобалізації сприяли зростанню масштабів міжнародних торговельно-економічних відносин та об'єктивно обумовили формування відповідних світових регуляторних систем обміну товарами та послугами. У рамках цих систем за умов посилення лібералізації поступово обмежується використання деяких протекціоністських інструментів і методів регулювання міжнародної торгівлі, звужуючи можливість країн забезпечувати захист національних економічних інтересів на зовнішніх ринках, що потребує

трансформації їхньої регуляторної політики. Нині використання тарифних заходів суттєво обмежується прийнятими угодами у межах торговельних організацій і союзів [7, с. 16].

Митно-тарифне регулювання експортно-імпорتنних операцій країн ЄС в основному відповідає рекомендаціям міжнародних організацій. У цих країнах з метою заохочення припливу капіталу митом оподатковується лише імпорт, а експортне мито не застосовується. Взагалі, більшість країн ЄС застосовували на різних етапах свого розвитку схожу зовнішньоекономічну політику, що полягала у стимулюванні експорту готової продукції, обмеженні вивозу сировини та заохочення імпорту комплектуючих, матеріалів для розвитку власної промисловості.

Так, митно-тарифне регулювання як засіб стимулювання експорту успішно використовується у багатьох країнах світу. Митний тариф застосовується як інструмент стимулювання виробництва та експорту продукції з високою часткою доданої вартості, що практикується на основі використання принципу паритету ескалації, що полягає у тому, що ставки мита підвищуються відповідно до зростання ступеня обробки товарів, причому ця різниця може сягати навіть 10 разів [2, с. 160].

Застосування нетарифних заходів зазвичай обмежено діючими нормами і правилами торговельних організацій. Однак існують так звані заходи «сірої зони», тобто некласифіковані нетарифні заходи, які формально не належать до сфери регулювання СОТ. Їх використання завдає шкоди національним товаровиробникам, при цьому їх важко виявити та ідентифікувати. Система нетарифного регулювання Європейського Союзу відображає прагнення європейських країн забезпечити конкурентоспроможність і подальше зміцнення позицій своїх компаній на світовій арені, економічну і продовольчу безпеку угруповання, а також захистити європейські компанії у так званих «чутливих» секторах економіки, які мають важливе значення, і, незважаючи на свою економічну неефективність, перебувають під пильним контролем держав. Використання нетарифного регулювання дозволяє проводити гнучку і цілеспрямовану політику як щодо окремих країн чи угруповань, так і щодо окремих видів товарів.

Нині активно використовується весь спектр нетарифних інструментів, які дозволені в рамках СОТ, причому на практиці їх використання часто перебуває в очевидній залежності від політичних факторів. Водночас низка нетарифних заходів є порушенням нормативів СОТ і викликає справедливу критику з боку торговельних партнерів. Серед широкого різноманіття нетарифних заходів найбільш численними є технічні бар'єри, оскільки майже 2/3 міжнародної торгівлі регулюється тим чи іншим видом технічних бар'єрів. Контроль за цінами та кількісні обмеження охоплюють до 20% світової торгівлі. У практиці застосування нетарифних заходів країнами ЄС простежується загальносвітова тенденція домінування технічних бар'єрів серед широкого кола заходів регулювання. Україна застосовує нетарифні заходи в невеликому обсязі порівняно з країнами ЄС [8, с. 10].

Сучасний економічний розвиток світу характеризується чіткою тенденцією до інтеграції окремих країн в єдиний світовий ринок, що виявляється в збільшенні обсягів міжнародної торгівлі, поглибленні спеціалізації країн та посиленні їх економічної взаємозалежності. У цих умовах держави в особі відповідних компетентних органів регулюють зовнішньоторговельну діяльність для досяг-

нення національних економічних інтересів. Країни, які нині займають провідні позиції в міжнародній торгівлі, досягли таких результатів за допомогою виваженої та ефективної зовнішньоекономічної та зовнішньоторговельної політики, зокрема успішного застосування механізмів управління зовнішньоторговельною діяльністю. Адже державне управління в таких країнах охопило майже всі етапи зовнішньоторговельної діяльності: починаючи від аналізу ситуації в країні та за кордоном, розробки зовнішньоторговельної стратегії, визначення структурних і географічних пріоритетів та закінчуючи використанням широкої системи заходів контрольно-регульовального характеру. На сучасному етапі Україна потребує рішучих управлінських заходів щодо посилення позицій на світовій торговій арені, збільшення обсягів експорту та оптимізації його структури, вироблення ефективної імпоротної стратегії. Тому велике значення має вивчення зарубіжного досвіду країн [5, с. 161].

Висновки. Отже, Україна може використати позитивний управлінський досвід іноземних держав, але враховуючи сучасні українські реалії. Поступовість і виваженість повинні стати визначальними для управління зовнішньоторговельною діяльністю України, адже заходи, спрямовані на швидкий вихід з кризи, не дають очікуваного ефекту повною мірою і не можуть відновити економіку в короткі терміни.

Таким чином, досвід країн ЄС у сфері державного управління зовнішньоторговельною діяльністю дають можливість визначити, які управлінські заходи є найбільш результативними та ефективними, акцентувати увагу на необхідності вдосконалення системи державного управління зовнішньоторговельною діяльністю України.

Реформи, які нині проводяться в Україні, не мають аналогів у світовій практиці; відбулася зміна суспільно-політичного устрою, впорядкованого економічного механізму, що було наслідком кардинальних змін у сфері регіональної економіки. Механізм регулювання зовнішньоекономічних зв'язків на рівні держави й окремих її регіонів недосконалий, а митно-тарифне регулювання вимагає всебічного дослідження і аналізу. Тому найближчим часом потрібно вжити такі заходи:

- стабілізування законодавчої бази, що полегшить регулювання експортно-імпорتنних операцій;
- удосконалення митно-тарифного механізму, який необхідний насамперед для захисту вітчизняного виробника, особливо в умовах нестабільної національної економіки;
- використання протекціоністських заходів для захисту вітчизняного ринку.

Усі ці умови певною мірою будуть сприяти чіткому та злагодженому регулюванню експортно-імпорتنних операцій і приводити нашу економіку до ладу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»: від 16.04.1991, ВВР, 1991, № 956-XII, ст. 1 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 1991.
2. Алімова О. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю: зарубіжний досвід та його імплементація в Україні / О. Алімова // Державне управління та місце самоврядування. – 2012. – Вип. 4. – № 15. – С. 158-167.
3. Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підруч. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 696 с.
4. Гура А.О. Особливості зовнішньоторговельної політики України в сучасних умовах // Збірник наукових праць Харківського

- національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Економіка». – 2013. – Вип. 13. – С. 243-249.
5. Зосимова Ж.С. Зарубіжний досвід менеджменту зовнішньоекономічної діяльності і можливість застосування в Україні / Ж.С. Зосимова // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2013. – Вип. 3/1. – Т. 18. – С. 158-161.
 6. Курило Т.В. Митне право України [Текст]: навчальний посібник / Т.В. Курило. – Львів: Новий Світ-2000, 2007. – 240 с.
 7. Мельник Т., Пугачевська К. Нетарифне регулювання в країнах ЄС / Т. Мельник, К. Пугачевська // Вісник КНТЕУ. – 2014. – № 2. – С. 15-27.
 8. Письмаченко Л.М. Досвід державного регулювання зовнішніх економічних відносин у країнах із розвинутою ринковою економікою / Л.М. Письмаченко. // Державне будівництво. – 2007. – № 1 (2). – С. 1-16.
 9. Тарасевич В.М. Міжнародна економіка: навчальний посібник // Дніпропетровськ: ДУЕП, 2005. – 121 с.